

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ÎN ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1948 ȘI 1989

Disertație susținută cu ocazia ceremoniei de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova, 22 noiembrie 2001

Acad. Dinu C. **GIURESCU***

Cadrul general

Astăzi am cinstea să primesc titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova. Este distincția maximă în viața universitară, totodată, îndeamnă la sporită răspundere pentru mai bine.

Țin să exprim, din inimă, mulțumiri colegilor și colegelor din Senatul Universității.

Cu ani în urmă, când citeam despre decernarea acestui înalt titlu, socoteam că persoana în cauză – dacă excludem motivările politice – l-a binemeritat prin calitatea operei sale cât și, posibil, prin vârsta venerabilă la care a ajuns.

Ți-mă va pronunța pentru ceea ce am făcut.

Dar reuniunea specială de astăzi, în Aula cea mare a Universității din Craiova, îmi amintește, dacă mai era nevoie, că, oricum, am ajuns, cu voia Domnului, la o vârstă socotită „respectabilă”. Principalul însă este să ai imboldul de a merge înainte.

*

* * *

Profesorii mei

Când „Republica populară” a fost impusă societății românești, aveam aproape 21 ani (împliniți la 15 februarie 1948).

Ca student, am avut un mare beneficiu. Acela de a urma, mai ales în primii trei ani de facultate, cursurile și seminariile unor profesori, astăzi nume clasice ale istoriografiei noastre. De la ei am

* Acad., Academia Română – Disertație susținută cu ocazia ceremoniei de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova, 22 noiembrie 2001.

învățat carte, metodă, disciplină. Gândul mi se îndreaptă către ei cu respect, grațitudine, iar către unii, cu drag.

De la părintele meu **Constantin C. Giurescu** am rămas, pe lângă surse de informație, cu felul de a lucra, rigoarea analizei, arhitectonica expunerii, deopotrivă, cu obligația unei exprimări clare pentru orice cititor interesat în cunoașterea trecutului.

2. La profesorul **Gheorghe Brătianu** am urmărit cum din mulțimea și varietatea informațiilor se reconstituie, cu migală, Adunările de Stări din Europa Vestică, în secolele XI-XIII.

3. **Victor Papacostea** evoca, uneori cu vădită emoție, evenimentele lumii balcanice în timpul puterii bizantine.

4. **Ioan Hudiță** deslușea, cu calm și răbdare, meandrele diplomației europene în secolele XVII-XVIII.

5. **Vasile Grecu** ne relatează politica Bizanțului în secolele de început.

6. **Dionisie Pippidi**, istoria economică a Imperiului Roman.

7-8. **Ilie Corfus și Gheorghe T. Ionescu** ne-au demonstrat că fără științele auxiliare – paleografia chirilică între altele – nu se poate face cercetare.

9. **Grigore Florescu** ne inițiază cu stăruință, dar și umor, în epigrafia latină.

10. Cu **Mauriciu Kandel** am urmărit în ultimul an de facultate (1948-1949) geografia țărilor vecine cu Republica Populară Română.

11. Cu **Ion Conea**, probleme de geografie istorică.

12. Profesorul **Andrei Oțetea**. Reforma din secolul XVI într-o interpretare mai curând marxistă, o noutate pe atunci.

*

* *

Cei ce mi-au acordat sprijin

Am datoria să amintesc și pe cei care, după șase ani de șantier (1950-1956), m-au ajutat să reintru în meserie și să dezvolt.

Mai întâi profesorul **Gheorghe Oprescu** pentru admiterea mea ca ghid la Muzeul de Artă al R.P.R. (mai 1956); **Maria Dobre**, directoare adjunctă la același muzeu (1956-1964); acad. **Mircea Malița** pentru inițierea unei grupe de cercetare a istoriei diplomației românești la Ministerul Afacerilor Externe, grupă în care am fost primit (1964-1968); profesorii **Eugen Schileru** și **Raoul Șorban**

pentru înființarea cursului de istorie a civilizației europene, pe care l-am ținut aproape 20 de ani (1968-martie 1987) la Institutul de Arte Plastice Nicolae Grigorescu – azi Universitatea de Arte din București.

Profesorul acad. **Ștefan Ștefănescu** pentru referatul Domniei sale care a îngăduit tipărirea monografiei mele Ion Vodă, ce stătea de cinci ani în sertarele Editurii Științifice, oprită de referatele negative ale unor colegi.

Gândul mi se îndreaptă, deopotrivă, către acad. **Mihnea Gheorghiu** pentru felul cum, a sprijinit menținerea legăturilor științifice cu țări din Vest, de care mulți am beneficiat¹ mulțumită ajutorului dat de profesorul **Istvan Deak** de la Universitatea din Columbia din New York. După cum, la recomandarea și cu sprijinul direct al prietenului **Claude Nicolau** – doctor Honoris Causa al Universității Craiova – am fost admis – după interviuri cu cinci profesori – la Departamentul de Istorie al Universității A and M din College Station, Texas, în anul universitar 1989-1990.

De la sosirea în Statele Unite și până în prezent, am avut ajutorul constant al profesorului **Stephen Fisher Galați** de la Universitatea Colorado (la Boulder), - doctor Honoris Causa al Universității Craiova – Domnia sa, de peste patru decenii, cercetează și sprijină, prin publicații, studiile de istorie românească.

La New York, sub auspiciile Fundațiilor non profit conduse de doamnele **Marilyn Perry**² și **Bonnie Burnham**³, a apărut lucrarea mea „The razing of Romania’s Post” (Distrușgerea trecutului României), volum lansat la New York și la Washington D.C. în aprilie 1989, și apoi în Marea Britanie (februarie 1990).

După revenirea în România, încadrarea la Facultatea de Istorie a Universității București (acolo unde doream să intru ca preparator cu 51 de ani în urmă, în 1949) a fost posibilă prin acțiunea decanului Facultății, profesorul **Zoe Petre**.

Și o ultimă rememorare: alegerea ca membru corespondent al Academiei Române, la 13 noiembrie 1990⁴

¹ ca „Visiting profesor” la William Paterson College din Wayne (New Jersey), în anul universitar 1988-1989.

² *The Kress Foundation*.

³ *The World Monuments Fund*.

⁴ La 13 noiembrie 1990 se împlinesc 23 de ani de la încetarea din viață a profesorului Constantin C. Giurescu.

Învățământul în România 1948-1989

Cadru general

"Prea devreme... nu este momentul... să așteptăm deschiderea tuturor arhivelor" - iată păreri repetat exprimate după decembrie 1989 atunci când încercam și începeam să deslușim evoluția țării între 1944 și 1989. Din 30 decembrie 1947 România a devenit "Republica Populară" apoi "Socialistă" (1965), cu un numitor comun, anume regimul comunist.

La aproape 13 ani de la răsturnarea din decembrie 1989 dispuneam de o informație documentară apreciabilă, de lucrări memorialistice, de analize și chiar sinteze parțiale. Așa încât, cercetarea și analiza principalelor componente ale regimului comunist este posibilă și cu totul necesară. Pentru intervalul 1948-1989 se pot delimita trei mari faze ale evoluției școlii în R.P.R. și R.S.R. anume:

- a) învățământul sub dictatul modelului sovietic și al luptei de clasă (1948 până spre începutul anilor '60);
- b) revenirea spre o relativă normalitate și spre unele tradiții românești (din 1962/64 și până spre 1978/79);
- c) din nou sub dictatul crescând al politicului, al ideologiei și al unei așa zise revoluții culturale (1978/79 până în decembrie 1989).

În încheierea acestei prezentări, unele posibile răspunsuri la câteva întrebări, simple ca formulare, complicate în cuprinderea lor: ce a rămas pozitiv; ce s-a pierdut, definitiv, sau în cea mai mare parte; unde ne aflăm după 13 ani de felurite experimente.

*

* *

Învățământul până în 1944

Cum se înfățișa școala în România până în 1944?

Întrebarea necesară pentru a ne da seama ce a însemnat legea din 1948 și răsturnările totale pe care le-a provocat.

Ca atare, câteva repere din anii '30 ai secolului trecut, anume:

1.Învățământul primar (pe atunci de obicei clasele I-IV) dădea pregătirea necesară unui elev silitor ca să reușească la

examenul de admitere în liceu (pe atunci cu o durată de 8 ani), fără să recurgă la meditații.

La Colegiul Național Sf. Sava din București, unde am învățat din toamna lui 1937, eram 35 elevi din care aproape jumătate erau bursieri și veneau din mediul rural. Nu-mi amintesc ca vreunul să fi relatat cum a luat meditații speciale pentru examenul de admitere la Colegiu

2. **Liceul** asigura o pregătire cuprinzătoare la secțiile "reală" sau "umanistă"; **bacalaureatul** era un examen greu, iar diploma respectivă avea însemnătate. Industria meditațiilor dezvoltată tot mai mult, la scară națională, din anii '60 și '70, era, chiar și în anii războiului 1939-1943, o excepție, întâlnită în anumite cazuri la Politehnică și Medicină.

3. Tinerii cu bune rezultate (nu neapărat cu avere) mergeau la specializare în Franța și Germania, unii în Italia sau Anglia.

Din 100 de tineri plecați la stagii sau doctorate, cel puțin 98 se întorceau în România. Aici își aveau familia, un viitor în profesie și posibilitatea unui trai decent.

4. Salarizarea. Statul aloca 17,8% din buget (în 1938/1939) pentru educație.

În învățământ, grila era următoarea (în 1934/1935):

● Profesor universitar	25.350-29.550 lei
● Conferențiar universitar	17.750-19.150 lei
● Lector	10.000-13.450 lei
● Institutator cu 3 gradații	5.050 lei
● Bibliotecar cl.II	8.600 lei

Spre comparație:

● Salariul unui ministru:	30.400 lei
● Prefect	16.750-17.250 lei
● Colonel	16.700-18.050 lei
● Locotenent	7.200- 7.800 lei
	8.500-11.900 lei

- Medic
- Judecător

9.250-19.150 lei⁵

Comparația între salarii arată, de la sine, statutul profesorului în 1934/1935. A fi profesor, magistrat, medic, inginer sau ofițer îți asigura o poziție respectată de opinia publică. Meseria, ca atare, era prețuită, ca și oamenii ce o reprezentau.

*

* *

O parte din profesorii de la liceele cu tradiție constituiau o elită în sensul cel mai bun al cuvântului. Am avut privilegiul unor asemenea dascăli la Colegiul Național Sf. Sava din București. Unii erau și autori de manuale alternative, bine alcătuite în conținut și formă; învățai singur după ele, fără ajutoare din afară.

Pentru majoritatea absolută a corpului profesoral, instituția ploconului era necunoscută; nu odată, o încercare în acest sens te făcea să pierzi examenul.

5. **Liceul de opt** ani asigura absolventului cultura generală necesară specializării ulterioare. Conceptul însăși de "cultură generală" va fi eliminat în anii '70 și '80 din învățământul liceal și considerat negativ, chiar dăunător.

6. La principalele specializări universitare, o sumă de **profesori** erau, ca pregătire și lucrări, la **nivelul omologilor din alte țări europene**. Circulația - în ambele sensuri - a cărțurilor și a lucrărilor aferente erau, în firea lucrurilor, un act de normalitate.

7. **Autonomia universitară**. Legea pentru organizarea învățământului superior din 23 mai 1942 (republicată la 23 noiembrie 1943 sub ministeriatul profesorului Ion Petrovici) statua - în plin război - autonomia universitară (articolul 10) privind "conducerea, administrarea fondurilor proprii, recrutarea personalului, organizarea activității didactico-științifice, educative și sociale", disciplina personalului și a studenților în interiorul unităților respective⁶. Autonomia universitară a fost desființată încă din 1946 de guvernul precomunist.

8. Reversul medaliei: analfabetismul

⁵ Cifrele preluate după Ioan Scurtu, *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*, Editura RAO, București, 2001, p.117.

⁶ Dănuț Doboș, *Reforma învățământului*, în "Arhivele totalitarismului", III, nr.3, 1995, p.202.

În 1930 din totalul locuitorilor care aveau peste 7 ani, 43% nu știau să scrie și să citească. Un procentaj mai ridicat al neștiinței de carte se regăsește la femei, îndeosebi în mediul rural.

Tot ca revers al medaliei este **abandonul școlar** la toate treptele, îndeosebi în mediul rural. **Frecvența** în învățământul primar era în medie de 59,8%, în timp ce în Polonia, Ungaria, Bulgaria - de peste 90%⁷.

Reforma din 1948

La 3 august 1948 apare în Monitorul Oficial **Decretul nr.175 pentru reforma învățământului**, emis de Prezidiul Marii Adunări Naționale⁸.

Câteva din principiile directoare:

Este organizat exclusiv de stat (art.I)

Este laic (art.I). "Toate școlile confesionale sau pătrundere de orice fel de școli de stat" (articolul XXXV). Cei care "vor zădărnici sau vor încerca să zădărnicească aducerea la îndeplinire a art.35 din legea de față, se vor pedepsi cu 5-10 ani muncă silnică și confiscarea întregii averi" (articolul XXXVI). Printr-un al doilea decret⁹ sunt trecute în proprietatea statului toate bunurile imobile, mobile ce au aparținut bisericilor, congregațiilor, comunităților sau particularilor și au slujit pentru funcționarea și întreținerea instituțiilor de învățământ particular, laic sau confesional.

Au fost confiscate, printr-o simplă trăsătură de condei, 1553 (una mie cinci sute cincizeci și trei) școli, cu 1856 imobile și cu tot inventarul lor mobil. Formula tip: "cu întreaga avere, conform inventarului..." Nu cunoaștem soarta arhivelor acestor așezăminte confesionale sau particulare. În acest număr se includ grădinițe, școli primare, gimnazii, licee, școli confesionale speciale. Ele aparțineau cultelor: greco-catolic, romano-catolic, reformat, evanghelic, israelit, musulman și ortodox¹⁰.

"Fostele școli particulare și confesionale - declară ministrul

⁷ Ioan Scurtu, *op.cit.*, p.214-217

⁸ "Monitorul Oficial", CXVI, nr.177, Partea I-a, marți, 3 august 1948, p.6321-6324

⁹ Decretul nr.176, *Idem*, p.6324-6325, Tabelul anexă cu toate bunurile imobile confiscate nu este publicat în M.Of.

¹⁰ Tabelul anexă cu școlile particulare și confesionale de toate gradele trecute în proprietatea statului, în "Monitorul Oficial", CXVI, Partea I-a, nr.177, marți 3 august 1945, p.6325-6355 (31 pagini).

Învățământului în fața Biroului Politic P.M.R. la 7 februarie 1949 - erau aduse într-o stare foarte proastă, având în vedere că ele erau școli pentru speculă (sublinierea DCG)¹¹. De ce un atare neadevăr? Era reacția obișnuită a noului regim de a denigra tot ceea ce aparținea trecutului, când România era o țară normală, europeană.

Alte principii ale legii nr.175:

- înlăturarea "neștiinței de carte";
- lărgirea și **democratizarea învățământului**;
- educarea tineretului **în spiritul democrației populare**;
- pregătirea cadrelor medii și superioare de specialiști pentru a corespunde nevoilor **consolidării democrației populare** (art.II) (sublinierile D.C.G.)
- predarea în limba maternă, la toate gradele, pentru "naționalitățile conlocuitoare" - cu învățarea limbii române din clasa a I-a (art.IV)

Legea are prevederi speciale pentru: învățământul preșcolar (art.V); cel elementar (art.VI-VII) cu limba rusă obligatorie din clasa a IV-a; cel mediu (art.VIII-XV) și superior (art.XVI-XXIV).

De reținut că **liceele** "vor fi **unice** în toată țara ca organizare, program, metodă de predare" (art.X).

În **învățământul superior**, programele "**analitice minimale...sunt obligatorii și unice** pentru toate catedrele de aceeași specialitate" (art.XX).

Au fost abrogate totodată toate legile anterioare privind feluritele forme și trepte de învățământ (art.XXXIX).

Pentru lichidarea analfabetismului la persoanele între 14 și 55 ani se vor programa cursuri speciale de 1-2 ani; diploma de absolvire este echivalentă cu patru ani de școală elementară (art.XXV).

Instrucțiunile de aplicare ale Legii nr. 175 - dacă au existat - nu le-am aflat încă.

Controlul statului asupra tuturor treptelor de învățământ devine astfel complet; manualele "unice" sunt obligatorii în primii 7 ani (articolul VI). Menirea ministerului de resort este "să pună în concordanță învățământul cu dezvoltarea economică, solidă și culturală a R.P.R."¹².

Guvernul își luase din vreme măsuri de siguranță. O simplă

¹¹ Vezi mai jos Nicoleta König, Nota 15

¹² *Decretul nr.266 pentru organizarea Ministerului Învățământului Public*, în "Monitorul Oficial", Partea I-a, CXVI, luni 27 septembrie 1948, p.7833 (Cap.I, art.2).

decizie ministerială din 19 iunie 1948 rezilia de la 1 octombrie 1948 **toate contractele de angajament privind personalul didactic și științific din învățământul superior și secundar...**" (articolul 1). Cei vizați n-au mai funcționat chiar de la finele lunii iunie 1948; dar cu plata salariului până la 30 septembrie (cu alte cuvinte, preaviz de trei luni). Ministerul "va încheia noi contracte de angajament pentru nevoile didactice și științifice ale învățământului, începând cu data de 1 octombrie 1948"¹³.

Decizia de mai sus dădea autorităților libertatea deplină de a trece la epurarea corpului didactic liceal și universitar care - în 1938-1939 - număra 12.565 persoane¹⁴.

Niciodată în istoria școlii românești nu a fost operată punerea în disponibilitate, deodată a întregului corp profesoral, liceal și universitar.

Numărul celor îndepărtați definitiv a fost destul de ridicat, de vreme ce ministrul învățământului constata la 7 februarie 1949 - la șase luni de la aplicarea "reformei": "ceea ce considerăm noi că nu este sănătos este faptul că **prea mulți profesori vechi au rămas neîncadrați** pe motive nu destul de serioase. Astfel de **calificări** ca mediocru, incapabil, șiret, necinstit, fost legionar etc. **făcute de o singură persoană este suficient a da un profesor afară din învățământ** și uneori de a-l lăsa muritor de foame în timp ce alții mai puțin capabili, însă mai șmecheri, s-au văzut făcuți profesori fără să merite"¹⁵. E o recunoaștere directă arbitrarului ce a însoțit "epurarea".

Selecția cadrelor didactice s-a efectuat potrivit dosarului personal, dar și printr-un examen. Programa analitică a examenului de selecționare a corpului didactic pentru învățământul gimnazial

¹³ Decizia nr.162067, în "Monitorul Oficial", Partea I-a, CXVI, miercuri, 23 iunie 1948, p.5289, art.3.

¹⁴ *Anuarul statistic al României*, 1990, Comisia Națională pentru Statistică, București, 1990, p.136-138.

¹⁵ A.N.I.C Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar 11/1949, p.22 - la Eugenia, Nicoleta König, *Drepturile Biroului Politic al Partidului Muncitoresc Român (1948-1950)*, lucrare de licență. Facultatea de Istorie, Universitatea București, 2002, p. 68-69 și nota 15. Monitorul Oficial, Partea I, nr.CXVI, nr.159, marți, 13 iulie 1948, pag.5806-5808. Sunt proiectele și programele analitice de Istorie universală, geografia României, geografia țărilor vecine, limba și literatura română, științe naturale, fizică, matematici, chimie etc., idem, p.5808-5812.

(ciclul II), cuprindea la disciplina istorie un lung șir de teme¹⁶. În secolele XVII și XVIII citim, între altele: "Legăturile cu Rușii; războaiele și ajutorul dat Principatelor de către Rusia". La etapa 1866-1916: "Monarhia de Hohenzollern, apărătoare a intereselor de clasă burghezo-moșierești".

În capitolul de la "începutul secolului XX-lea până la primul război mondial" sunt trei lecții cu "mișcări muncitorești, urmate de răscoala țăranilor din 1907, și de "Consecințele războiului, Frământările revoluționare". Nimic despre participarea României la primul război mondial. Nimic despre unirea cea mare din 1918. Toată etapa după august 1944 este o rescriere a istoriei potrivit versiunii oficiale a Partidului Muncitoresc Român și se încheie cu recomandarea: "Perioadei de la 1821 până în zilele noastre i se va da cea mai mare importanță".

*
* *

La fel și pentru **predarea limbii ruse** în școlile secundare. Încă de la 7 iunie - cu două luni înainte de "reforma învățământului", ministerul hotăra că "pregătirea cadrelor profesionale de limba și cultura rusă" se va face la "Institutul Româno-Sovietic (secția pedagogică universitară)" - la cursuri cu o durată de trei ani și "o diplomă ce conferă" toate drepturile universitare¹⁷.

Ca urmare a reformei, o decizie separată înființează **școli speciale de doi ani "echivalente cu școlile medii** (liceul) în București, Cluj și Iași, prin care muncitorii între 23 și 40 de ani, "indiferent de școlaritatea anterioară" puteau urma cursuri - prin scoatere din producție. Absolvenții școlilor speciale de 2 ani, reușiți la examenul final, se puteau prezenta la examenul de admitere în orice școală din învățământul superior".

Cum se efectua intrarea la școala specială? Decizia lasă ușa larg deschisă unei comisii speciale care "va verifica posibilitățile

¹⁶ „Monitorul Oficial”, Partea I, nr.CXVI, nr.159, marți, 13 iulie 1948, p. 5806-5808. Sunt proiectele și programele analitice de istorie universală, geografia României, geografia țărilor vecine, limba și literatura română, științe naturale, fizică, matematici, chimie etc.; *ibidem*, p. 5808-5812

¹⁷ Decizia nr.150350, semnată de ministrul Gheorghe Vasilichi, în "Monitorul Oficial", CXVI, Partea I-a, nr.135, luni 14 iunie 1948, p. 5093

candidaților de a-și însuși cunoștințele ce se vor preda în școală"¹⁸. **Cu câteva clase elementare, plus doi ani de instruire, puteai deveni student la facultate.** Regimul democrat popular își forma astfel propriile sale cadre în locul celor existente, considerate "nesigure".

În paralel, se organizează tot pentru "oamenii din câmpul muncii", **25 licee serale**, cu o durată de 4 ani și cu "o programă analitică identică cu aceea a liceelor de zi". Proporția noilor admiși va fi de 75% muncitori și 25% funcționari¹⁹.

Manualele unice au fost cel mai adesea **traduse din limba rusă**. La o dezbatere a Biroului Politic din 7 februarie 1949, Gheorghe Vasilichi, ministrul Învățământului Public, - preciza că pentru școlile pedagogice "abia acum în Uniunea Sovietică s-a terminat un manual foarte bun pe care noi îl traducem și îl vom folosi"²⁰.

La școlile medii – a intervenit Gheorghe Stoica - "s-a reușit în bună parte să se înlătore materiile inutile și să le înlocuiască cu materia corespunzătoare timpurilor noi", îndeosebi "materialismul dialectic și economia politică, aceasta înseamnă un mare pas înainte".²¹

Tot ce amintea învățământul românesc a fost înlăturat. Liceele au fost numerotate, numele lor proprii au fost șterse. Notarea - după model sovietic - de la 1 la maximum 5, iar anii de instruire - școala primară și liceul 10 clase în total (după același model).

Lupta de clasă în școli

Lupta de clasă a trecut pe primul plan. **Regimul comunist a declanșat războiul împotriva școlarilor și studenților din familiile cu stare materială bună, fie socotite reacționare, nesigure.** Lozinca a fost "democratizarea". Metoda: Fixarea unor

¹⁸ Materiile predate și seminarizate - 9 ore pe zi - - erau: limba română, limba rusă, a 2-a limbă străină, istoria, geografia, filosofia, Constituția R.P.R., matematici, fizică, chimie, științe naturale, desen tehnic (48 ore săptămânal): "Monitorul Oficial", CXVI, Partea I-a, nr.252 din 29 octombrie 1948, p.8597-8598

¹⁹ Idem, p.8598-8599

²⁰ Raport asupra Ministerului Învățământului Public, prezentat de Gh. Vasilichi, Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Fond CC al P.C.R. - Cancelaria, Dosar 11/1949 și Eugenia Nicoleta König, *op.cit.*, p.17

²¹ *Idem*, p.9

taxe "progresive". Plafonul taxei era atât de ridicat, încât nu putea fi plătit, iar studentul sau elevul părăsea clasa. "Țelul era: "introducerea unui procentaj peste 50% fii de muncitori și țărani..."²²

Războiul împotriva elevilor și studenților, început în 1948-1949 a ținut până către 1961-62. La început au fost eliminate din școli copiii care aveau tatăl arestat sau cu "origine nesănătoasă", sau din categoria chiaburilor. La acest capitol, o cercetare anume ar fi de cea mai grabnică trebuință, câtă vreme cei ce au suferit pot depune mărturie. 27 asemenea cazuri sunt arătate în Dosarul Colectivizării agriculturii în România, 1949-1962²³. Alte cazuri sunt înregistrate la Arhiva de Istorie orală a Alianței Civice, în "Analele Sighet", cât și la Departamentul de istorie orală a Radiodifuziunii²⁴.

Începând din 1957, faza ultimă a colectivizării agriculturii, elevii sunt amenințați cu exmatricularea dacă părinții lor nu se înscriu în "colectivă"²⁵.

Alteori, pentru a continua școala, copiii au fost înfiați de rude, și-au schimbat numele și așa au fost înscriși²⁶.

Lupta de clasă împotriva tinerilor candidați la admiterea în învățământul superior.

În 1957 ministerul dă publicații (titulari: Miron Constantinescu până la 15 iulie, apoi Athanase Joja, până la 16 ianuarie 1960)²⁷

²² Gheorghe Vasilichi la aceeași ședință a Biroului Politic al P.M.R. din 7 februarie 1949, vezi nota 15.

²³ Studiu coordonat de Octavian Roske, publicat de Parlamentul României, Camera Deputaților, 1992, p.158-163.

²⁴ Lavinia Ivașcu, *Noi nu am fost oameni, că am fost chiaburi: "Mărturii privind colectivizarea în Maramureș*, în "Analele Sighet 8, anii 1954-1960", Fundația Academia Civică, București, 2000, p.308.

²⁵ Ioan Folea (Brăila), *Transformarea socialistă a agriculturii, așa cum este ea prezentată de țăranii brăileni în declarațiile lor*, în "Analele Sighet 2 - instaurarea comunismului, între rezistență și represiune", Fundația Academia Civică, București, 1995, p.121 (mărturia lui Marin Vintilă din Berteștii de Jos).

²⁶ Mărturia lui Iancu Frățilă zis Cutei în *Mercina - Satul arestat* de Ion Traian Ștefan, în „Analele Sighet 9. Anii 1961-1972". Fundația Academia Civică, București, 2000, p.245; Angela Costin, *O familie victimă a represiunii comuniste*, în "Analele Sighet 2 - Instaurarea comunismului", Fundația Academia Civică, București, 2000, p.92-93

²⁷ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României*, Editura Machiavelli, București, 1995, p.178-179.

broșura "Admiterea în învățământul superior"²⁸. Punctul 4 al condițiilor de admitere în anul școlar 1957/1958, pe temeiul unor HCM și decrete ce nu se regăsesc în "Buletinul Oficial R.P.R."²⁹, vine cu o inovație și împarte pe viitorii candidați în două mari grupe:

a) "fiii de muncitori și țărani muncitori, muncitorii și maiștrii recrutați de întreprinderi... dacă sunt recomandați de întreprinderi sau sfaturi populare și au reușit la concursul de burse acordate de întreprinderile socialiste și de comitetele executive ale sfaturilor populare regionale sau al capitalei". După ce au reușit la concursul de burse, aceștia "se primesc în instituțiile de învățământ superior la cursuri de zi "fără alt concurs..."³⁰.

b) ceilalți candidați care provin din alte medii sociale decât ce de la punctul.

c) Această a doua grupă nu este menționată, de fel, dar a rezultat din aplicarea instrucțiunilor mai sus amintite.

Ce nu spun condițiile de admitere sunt procentajele: bursierii sfaturilor populare sau ai întreprinderilor aveau rezervate cel puțin 80% din locurile planificate; - ceilalți, în cel mai bun caz, 20%. Regimul comunist opera astfel o discriminare netă pentru a realiza "compoziția socială" a studențimii, în care, potrivit ideologiei oficiale, trebuia asigurată o majoritate absolută fiilor de muncitori și țărani (chiaburii erau excluși).

În acest mod și "bursierii" puteau intra la cursurile de zi chiar și cu medii de admitere până la 5, în timp ce "ceilalți" (din familii de intelectuali de obicei) erau obligați să concureze pentru câteva locuri rămase disponibile; - foarte adesea, au fost respinși pentru o diferență de o sutime, la medii peste 9. Cadrele didactice participante la astfel de "concursuri" de admitere ar avea mai multe de relatat, dacă ar avea și ar dori.

Timp de cinci ani, până în anul școlar 1961/1962 inclusiv, "discriminarea" a fost aplicată consecvent. Sute și sute de absolvenți de liceu au rămas de fiecare dată pe dinafară - deși erau bine pregătiți.

În 1962/1963 regimul și-a dat în sfârșit seama că operând o atare "selecție", motivată ideologic și politic, nu ajunge la rezultatele dorite; și cum conducerea P.M.R continua campania de

²⁸ Departamentul învățământului superior, Litografia și tipografia învățământului, București, 1957, p.50.

²⁹ HCM nr.1003 din iunie 1957, Decretul nr.188/1953, HCM 1434/1957 și 882/1957.

³⁰ Broșura citată, p.15

industrializare și avea nevoie de oameni cu pregătire adecvată, "bursierii sfaturilor și ai întreprinderilor" n-au mai apărut la Politehnică și alte institute tehnice. Apoi sistemul a fost părăsit și la celelalte instituții de învățământ superior.

Se făcea în sfârșit un pas spre normalitate, desigur, în cadrul fixat de regim.

Epurarea cadrelor didactice

În învățământul superior a avut loc o masivă epurare a cadrelor.

Ea începuse chiar din toamna anului 1944 prin îndepărtarea profesorilor considerați colaboratori ai regimului Antonescu. A doua fază începe în 1947 (4 octombrie) când - sub motivarea falsă a economiilor bugetare și a pensionărilor din oficiu - au fost suprimate 229 catedre și conferințe cu peste 500 posturi didactice. Măsura a avut îndeosebi un caracter precumpănitor politic, iar nu financiar cum doreau s-o prezinte autoritățile. Autonomia universitară a fost și ea suprimată (la 24 august 1946, decretul nr.658)³¹.

La începutul anului școlar 1948/1949, în Universitatea București, fuseseră scoși din funcții (în comparație cu august 1944): 96,5% la facultatea de filozofie; 77% la filologie; 65% la drept; 64% la istorie-geografie; 60% la chimie; 50% la științele naturii; 40% la matematică-fizică³².

Un nou val de epurări a urmat în 1949-1950. Din cele 124 cadre didactice în funcție în 1944 la Facultatea de Filozofie și Litere³³ mai rămăseseră ca 10% în 1950. Iar la Facultatea de Drept, din 45 (profesori, conferențieri, șefi de lucrări și asistenți) mai erau la catedră, după 1950, numai 5³⁴.

³¹ Maria Someșan, Mircea Ionifescu (București), *Modificarea structurii universității în anii consolidării sistemului comunist*, în "Analele Sighet. Anul 1948 - instituționalizarea comunismului", Fundația Academia Civică, București, 1998, p.445-480, îndeosebi totalul de la p.474; pentru suprimarea autonomiei universitare, p.461-466.

³² Ovidiu Bozgan, *L'Université de Bucarest a l'époque du régime communiste*, în "Totalitarianism archives", volumes IV-V, nr. 13-14, winter 1996 spring, p.233.

³³ Desființată în 1948.

³⁴ Maria Someșan, Mircea Ionifescu, *op.cit.*, p.478

Evident, în locurile astfel disponibile, au fost repede numite persoane de încredere ale regimului comunist, adesea cu o pregătire științifică foarte aproximativă.³⁵

Hotărârea 1003/1957

Lupta de clasă a continuat împotriva cadrelor universitare și a studenților și prin Hotărârea 1003 din 10 iulie 1957. Document secret pe care nu-l regăsim nici în "Buletinul Oficial R.P.R.", nici în Colecția de hotărâri și decrete, ci numai în arhivele universităților.

Se urmărea îndepărtarea din funcții a cadrelor didactice care nu corespundeau "din punct de vedere politic și al originii sociale...". Cum până la 1957 fuseseră scoși de la catedre cei din generația seniorilor, acum venise rândul celor mai tineri, încadrați după 1948. Pe temeiul Hotărârii 1003/1957 Ministerul Învățământului și Culturii era obligat să ia măsuri "pentru promovarea cadrelor valoroase și pentru înlocuirea treptată a celor rămase în urmă față de progresele științei și tehnicii contemporane".

Ca de obicei, regimul comunist folosea formulări generale care acopereau realitatea. Obiectivul său era foarte precis: **epurarea pe criterii politice**. Pe acest temei au fost "eliberate" din funcțiile didactice 16 persoane de la Universitatea din Iași și alte 14 de la Institutul politehnic ieșean. Concomitent, au fost operate în 1957-1958, sute de exmatriculări de studenți și studențe pentru apartenența lor la categorii "necorespunzătoare" (ca de exemplu: familii de chiaburi, preoți, intelectuali și funcționari epurați, condamnați politic, foști ofițeri în armata regală etc.)³⁶.

³⁵ Alte analize: Dănuț Doboș, *Reforma învățământului. Decretul 175/1948*, în "Arhivele totalitarism" (AT), III, nr.3/1995, București, p.200-209; Dănuț Doboș, *Învățământul superior ieșean, Strategia purificărilor, 1956-1964*, I și II, în AT III, nr.4, 1995, p.28-39 și IV, nr.1/1996, p.22-34; Dănuț Doboș, *Învățământul superior în regimul comunist. Universitatea din București, 1945-1964*, I, în A.T., VIII, nr.1-2/2000, p.56-64; Constantin Șerban, *Epurarea cadrelor didactice la Facultatea de istorie din București (1945-1952)*, I și II, în "Lumea românească", III, nr.33, noiembrie 1998, p.6-7 și IV, nr.35, ianuarie 1999, p.6-7.

³⁶ O analiză a hotărârii 1003 o datorăm lui Dănuț Doboș în *Învățământul superior ieșean. Strategia purificărilor 1956-1964*, I, în "Arhivele totalitarismului", III, nr.4, 1995, p.31-37. Cifrele și datele sunt luate din

O revenire parțială

După impunerea modelului sovietic și a luptei de clasă, ani de-a rândul (cam un deceniu și jumătate, 1948-1962), conducerea P.M.R. și-a dat seama că **învățământul trebuie reorientat**, preluând și câte ceva din școala românească de dinainte de 1944.

Cele 10 clase s-au extins la 11, apoi la 12. A fost lăsată deoparte numerotarea liceelor; multe au primit un nume propriu, uneori chiar acela de până la "reformă". Notarea a revenit de la 1 la 10. La 13 mai 1968 Marea Adunare Națională vota cu 430 pentru și 2 contra, Legea nr.11 privind "Învățământul în Republica Socialistă România"³⁷. În perspectiva timpului, a reprezentat cea mai echilibrată înținerire în cadrul impus de regimul comunist.

Expunerea de motive precizează că legea a ținut seama de "valoroasele tradiții ale învățământului românesc și experiența înaintată a pedagogiei universale...".

Nu se plătesc taxe de școlarizare (art.7), școala este separată de biserică (art.3), învățământul rămâne "de stat" (art.3). Elaborarea manualelor unice - distribuite gratuit (art.63) - revine exclusiv ministerului, de astă dată cu autori români (art.45).

Se stabilesc 6 trepte de instruire: preșcolar, cu grădinițe de copii de la 3 la 6 ani; învățământul obligatoriu de cultură generală cu o durată de 10 ani, clasele IX și X fiind în același timp și anii I și II de liceu; licee de 2 tipuri: a) de cultură generală (4 ani) cu secții real sau umanist (art.33) b) de specialitate (4-5ani) cu diferite profile. În unele unități instruirea "se poate desfășura și într-una din limbile moderne de largă circulație" (articolul 10).

Învățământul profesional și tehnic, școlile de maiștri și cele de specializare postliceală formează un titlu separat (al IV-lea) al legii (articolele 71-117).

Învățământul superior cu durata de la 3 la 6 ani (art.118-152) se desfășoară în universități și institute (inclusiv cele pedagogice). Legea precizează organizarea catedrelor (art.148-150) componența consiliilor profesionale ale facultăților (art.139-147) și a senatului, condus de un rector (art.128-137). Merită reținut articolul 136: "**Rectorul este numit de ministrul învățământului pe termen de 4 ani** din rândul a 3 membri ai consiliului profesoral,

acest studiu. O analiză a arhivelor celorlalte centre universitare va aduce, desigur, date suplimentare privind această ultimă epurare politică operată de regimul comunist până în 1965.

³⁷ În "Buletinul oficial", partea I, nr.62, 1968, p.484-505.

propuși de acesta prin vot uninominal". Reluarea în esență a acestei prevederi în anul 2002 în proiectul legii de organizare a învățământului superior, apare stranie și de neînțeles.³⁸

Preponderența politicului se regăsește în textul legii prin referiri la: directivele Congresului al IX-lea al PCR (1965), ale Plenarei Comitetului Central al PCR din 22-25 aprilie 1968³⁹; formarea concepției materialist-dialectice (art.1); conducerea, îndrumarea și controlul întregului învățământ exercitat de Ministerul Învățământului, "care realizează politica partidului și statului..." (art.12); prezența reprezentantului organizației PCR în consiliile profesionale ale facultăților și în senatele universitare (art.129 și 140).

Efectele pozitive ale legii din 1948 s-au manifestat până spre mijlocul anilor '70. Accentul a fost pus mai ales pe pregătirea profesională; a existat o oarecare deschidere spre țările din vest; o limbă străină a fost predată chiar din clasa a III-a; a doua, dintr-a V-a; s-au organizat licee cu întreaga predare într-una din limbile de largă circulație; au început legături cu instituțiile de învățământ din Europa și Statele Unite; schimbul de cărți și reviste s-a intensificat; librăriile aduceau din exterior lucrări necesare școlii. La universități au fost reîncadrați câțiva profesori, socotiți până la finele anilor '50 fie "reacționari", fie "dușmani ai poporului" și care trecuseră prin ani lungi de detenție.⁴⁰

Anii '70: preponderența absolută a liceelor industriale și agricole

La Congresul al XI-lea al P.C.R., secretarul general al partidului anunță (25 noiembrie 1974) noile sale principii în materie de învățământ, anume:

- a) școala de 10 ani va trebui să asigure o pregătire unitară, de

³⁸ Simona Popa, *PSD decanul învățământului superior*, în "Cotidianul", XII, nr 258 (3422), sâmbătă și duminică 3 noiembrie 2002, p.2; idem, *Ministerul Educației vrea monopol pe numirea rectorilor*, idem, nr.259 (3423), luni, 4 noiembrie 2002, p.3.

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la încheierea dezbaterilor privind dezvoltarea învățământului de cultură generală, profesional, tehnic și superior în Republica Socialistă România, în România pe drumul desfășurării construcției socialiste*, vol.3, Editura Politică, București, 1969, p.157-176.

⁴⁰ Efectele legii din 1968 necesită studii speciale care nu pot fi efectuate decât pe temeiul arhivelor.

cultură generală și profesională, în concordanță cu cerințele economiei naționale..."

- b) creșterea ponderii "liceelor de specialitate, îndeosebi a celor industriale și agricole, care urmează să cuprindă cel puțin 70% din numărul total al elevilor"⁴¹

Și ca să nu fie dubiu, liderul PCR anunță că în viitorul cincinal (1976-1980) "învățământul va trebui să asigure formarea profesională a 2.000.000 persoane, din care 250.000 tehnicieni, maiștri, ingineri și alte cadre de specialitate"⁴². Cu alte cuvinte învățământul de trepte urma să pregătească 1.750.000 muncitori calificați și 250.000 tehnicieni (inclusiv ingineri).

Urmările nu au întârziat.

Odată cu anul școlar 1977/1978 dispar liceele "real-umaniste", înlocuite cu cele de matematică-fizică.

După numărul de absolvenți, ponderea este următoarea:

Anul școlar 1977/1978

Nr. crt.	Tipul de licee sau școli	Nr. absolvenți
1.	Industriale	101.667
2.	Agroindustriale	9.602
3.	Silvice	925
4.	Economice	6.461
5.	Pedagogice	6.874
6.	Sanitare	1.797
7.	De artă	1.309
8.	Matematică-fizică	34.048
9.	Științe ale naturii	1.299
10.	Filologie-istorie	6.021
11.	Școli profesionale și la locul de muncă	60.592
12.	Postliceale tehnice	11.190
13.	Școli de maiștri	8.869
	TOTAL:	250.654 din care absolvenți licee 170.003

Din acest total, liceele industriale, agroindustriale, silvice, școlile profesionale și de ucenici la locul de muncă, postliceale tehnice și de maiștri (pozițiile 1,2,3,11,12 și 13) au o pondere de 77,0% ca număr de absolvenți 192.845; cele de matematică-fizică (poziția 8), 34.084 absolvenți cca 13,40%; celelalte (pozițiile 4,5,6,7,9 și 10 -

⁴¹ Nicolae Ceaușescu, *Raportul Comitetului Central.., în România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol.XI, Editura politică, București, 1975, p.63

⁴² *Ibidem.*

9,6%⁴³ (23.761 absolvenți).

Tendința se va accentua dramatic în anul școlar 1985/1986

Nr. crt.	Tipul de licee sau școli	Nr. absolvenți
1.	Industriale	155.019
2.	Agroindustriale și silvice	19.177
3.	Economice	8.813
4.	Pedagogice	989
5.	Sanitare	3.012
6.	De artă	518
7.	Real-umaniste	-
8.	Matematică-fizică	9.451
9.	Științe ale naturii	1.344
10.	Filologie-istorie	2.535
11.	Școli profesionale și ucenicie	150.205
12.	Școli tehnice postliceale	-
	TOTAL:	361.980⁴⁴
	Licee și școli profesionale, din care absolvenți licee,	200.858

Față de numărul total de absolvenți, cei de la liceele industriale și agroindustriale - silvice (pozițiile 1-2), reprezintă cca 86,5%; toți ceilalți (pozițiile 3-10) cca. 13,5%

De remarcat dispariția totală a unităților real-umaniste și a celor tehnico-profesionale

Școala pregătește îndeosebi muncitori calificați și tehnicieni, repartizați în producție de îndată ce absolvă unul din profilele mai sus arătate.

Învățământul universitar în anii '60-'80

Cunoaște, de asemenea, unele evoluții.

Cât timp au prevalat modelul sovietic și lupta de clasă, cu o compoziție socială preponderentă din mediile muncitorești, ale "țărănimii muncitoare", numărul absolvenților a oscilat între un minimum de 7.555 (anul universitar 1951/1952) și un maximum de 11.673, (în 1962/1963)⁴⁵.

După ridicarea treptată a restricțiilor de tot felul, odată cu intensificarea ritmului de industrializare, numărul absolvenților

⁴³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1980, Direcția Centrală de Statistică, București, p.548.*

⁴⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1988. Direcția Centrală de Statistică, București, 1988, p.84.*

⁴⁵ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1980, Direcția Centrală de Statistică, București, p.549.*

învățământului superior crește la 14.269 în anul universitar 1963/64, la 19.503 în cel următor, la 22.589 în 1965/1966 pentru a urca la 39.049 în 1981/1982⁴⁶. După care, scade constant până la 27.620 în 1988/1989⁴⁷. Descreșterea numărului de absolvenți cu cca.30% în numai șapte ani universitari se datorește crizei enervante de sistem în care se afla economia socialistă condusă după "directivele" date de Nicolae Ceaușescu.

În această ultimă fază, ponderea aparține facultăților tehnice, cu un procent de cca.65%, urmate de medicină și farmacie - 11,2%, de cele economice - 11,3% și universitar pedagogice - 10,3%, de cele juridice și artistice - 2,2%⁴⁸.

Legea educației și învățământului din 1978 și urmările ei

Ideile și directivele liderului P.C.R. privind școala au fost încorporate în **Legea educației și învățământului (nr.28) din 21 decembrie 1978**⁴⁹. Pe lângă cuprinderile ce reluau pe cele din 1968, sunt de reținut: **politizarea accentuată**; o anumită **ierarhizare** a disciplinelor, precum și principiul obligatoriu al **integrării** învățământului cu producția.

1. **Politizarea**. Spre deosebire de legea anterioară, aceasta din 1978 subliniază repetat misiunea școlii de a forma tineretul și în spiritul concepției materialismului-dialectic și istoric..., al ideologiei și politicii Partidului Comunist Român; învățământul ca "factor principal... de educare a omului nou", care asigură "înfăptuirea politicii partidului și statului..., formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a tineretului..." (art.1); "însușirea de către elevi și studenți a politicii și ideologiei Partidului Comunist Român, a socialismului științific, a concepției materialist-dialectice..." (art.12 b); "educarea...comunistă, revoluționară", formarea tinerilor "ca oameni noi, multilateral dezvoltați, constructori conștienți și devotați ai socialismului și comunismului" (art.115); "educarea elevilor și

⁴⁶ *Anuarul Statistic al României, 1990*, Comisia Națională pentru Statistică, București, p.145.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1988*, Direcția Centrală de Statistică, București, p.84. Procentele sunt calculate pentru anul universitar 1985-1986.

⁴⁹ "Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România", Partea I, anul XIV, nr.113, marți 26 decembrie 1978, p.1-20. Citatele se dau în continuare din textul legii.

studentilor în spiritul concepției revoluționare a clasei muncitoare..." (art.116); "predarea științelor ...pe baza Programului Partidului Comunist, a ideologiei și politicii sale, a materialismului dialectic și istoric și a principiilor socialismului științific..." (art.118); "educarea comunistă a tineretului reprezintă o îndatorire socială și etică fundamentală a întregului personal didactic..." (art.121); elevii și studenții "sunt obligați... să-și însușească ideologia și politica partidului, concepția sa despre lume și viață..." (art.148). Exemplele citate sunt concludente.

2. Legea din 1978 introduce și o anume **ierarhizare a disciplinelor** și anume:

a)"științele fundamentale exacte - matematică, fizică, chimie, biologie..."

b)"însușirea concepției revoluționare despre lume"

c)"cunoașterea istoriei și culturii patriei" (art.10).

3. **Practica productivă** este programată în școli, întreprinderi și alte unități economice. Scopul ei: "Să asigure elevilor cunoștințele și deprinderile necesare pentru muncă, prin... realizarea unor produse utile" (art.33).

La licee, practica în producție "se organizează în funcție de profilul liceelor, în concordanță cu cerințele de calificare pentru meseriile în care se califică elevii" (art.45, sublinierea D.C.G.).

Prevederi asemănătoare, dar mai elaborate ca formulare, și pentru învățământul superior (art.75).

*

* *

Ca linii directoare ale Congresului al XIV-lea al PCR, în cincinalul 1991-1995, erau înscrise generalizarea școlii de 12 ani cu peste 90% din elevi în liceele industriale, agroindustriale, silvice și economice. Obiectivul principal era "pregătirea profesională a unui număr de aproape 2 milioane persoane... pentru activitatea minieră și petrolieră, industria constructoare de mașini, metalurgie, chimie, industria materialelor de construcții, agricultură"⁵⁰.

Cu alte cuvinte, mână de lucru calificată în ariile enumerate.

*

* *

⁵⁰ *Programul directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român...*, Editura Politică, București, 1989, p.30.

Încărcarea elevilor de liceu (clasele IX-XII) devine foarte mare spre finele anilor '70. Exemplele sunt date pentru clasa a X-a, specializarea chimie-biologie, anul școlar 1977/1978; 6 ore pe zi, afară de sâmbăta, 35 ore săptămânal; 17 discipline, la care se adaugă cercul sportiv sau activități considerate voluntare. Numărul de pagini de manual predate săptămânal: circa 90. Numărul de noțiuni principale și alte informații ce trebuiesc înțelese, asimilate, memorizate și consolidate: cca 660 pe săptămână sau una sutăzece pe zi! Elevii aveau de făcut față unei duble încărcări: prin orar (6 ore pe zi) și prin conținutul fiecărei discipline. Accentul se punea pe memorizate; elevii devin tot mai oboșiți, cadrele didactice fac eforturi contra cronometru ca să facă față tuturor obligațiilor programei, cât și celor extrașcolare.

Într-un memoriu datat septembrie 1978 adresat de subsemnatul ministrului educației și învățământului, arătăm, datele de mai sus și formulat o serie de propuneri. La 20 octombrie 1978, cu adresa nr.18.980, ministerul îmi răspundea că "propunerile respective vor fi analizate cu prilejul unei viitoare revizuirii a planurilor de învățământ, a programelor și manualelor școlare".

Ca urmare, situația a rămas neschimbată.

Cifrele de școlarizare constituiau o decizie politică

Orice încercare de modificare era sortită eșecului.

La 11 iunie 1982 am adresat tovarășului Petru Enache, secretar al C.C. al P.C.R. un memoriu înregistrat sub nr.4626 la Comitetul Central, prin care solicitam să se acorde în continuare secției muzeologie din Institutul de Arte Plastice "Nicolae Grigorescu" din București, cifra minimă de șapte locuri pentru anul I 1982-1983. Secția nu obținuse nici un loc. Același memoriu l-am adresat ministrului educației și învățământului, Direcției învățământului superior din minister și rectorului Institutului⁵¹.

La 15 iunie 1982 (cu nr.12.461), ministerul îmi răspunde că planul de școlarizare în învățământul superior este aprobat prin Decret al Consiliului de Stat; "că pentru specializarea Muzeologie-profesor de desen **nu s-au primit comenzi din partea organelor beneficiare**, ca atare propunerea dvs. de a se repartiza un număr de locuri la această specializare **nu poate fi rezolvată favorabil**

⁵¹ În arhiva personală.

pentru anul 1982-1983" (semnează director V. Cătuneanu)⁵².

Lipsa "comenzilor" era o motivare pur formală.

Când ar fi ieșit promoția 1982-1987 de muzeologie, - în decurs de cinci ani – s-ar fi pensionat cel puțin șapte persoane din rețeaua muzeală a țării.

Realitatea era alta. În 1965, din învățământul artistic absolviseră 416 studenți (arte plastice și decorative, conservator, teatru etc.). În 1985-1986 – numai 201, mai puțin de jumătate în raport cu 1965-1966, iar în 1986/1987, numărul absolvenților din sectorul "artistic", scade la 187⁵³.

Conducerea P.M.R. hotărăsc reduceri drastice la toate specializările care nu țineau de industrializare. Secția de muzeologie intra în această categorie.

Încheiere

Se pot formula câteva încheieri și în acest stadiu al informației. Pentru concluzii mai cuprinzătoare și nuanțate este nevoie de deschiderea arhivelor și de cercetări susținute.

1. **Numărul elevilor** (școli generale și licee) a trecut de la 1.664.014 (în 1938/39), la 4.544.251 (în 1989/1990) (creștere de 273%); al studenților, de la 26.489 la 164.507 (spor de 621%)⁵⁴. Creșteri mari, când sunt luate separat. Ele se cuvin însă considerate într-un cadru mai larg. În 1989, R.S.R. se situa pe locul 22 din 24 țări europene, capitaliste și socialiste/inclusiv U.R.S.S.), ca număr de elevi în învățământul secundar, număr raportat la 10.000 locuitori.⁵⁵

Ca număr de studenți la 10.000 locuitori, R.S.R. era pe ultimul loc – 24 – din aceeași listă de țări.⁵⁶

⁵² În arhiva personală.

⁵³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1988*, Direcția Centrală de Statistică, București, p.87.

⁵⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1987*, Direcția Centrală de Statistică, București, p.87.

⁵⁵ *Anuarul Statistic al României, 1990*, Comisia Națională pentru Statistică, București, p.136-137.

⁵⁶ *Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context European*, 1989, coordonator Constantin Grigorescu, Editura Expert, București, 1993, p.225, Anexa 1.

Ca de obicei, cifrele duc la concluzii diferite, după cum sunt luate izolat sau într-un cadru comparativ general.

*

* *

2. Ponderea cheltuielilor pentru învățământ din P.I.B.

În 1989 România Socialistă ocupa ultimul loc – al 19 –lea – cu 2,1% din P.I.B. alocat învățământului. La numărul mediu de ani de școală al populației în vârstă de 25 ani și peste – era pe locul 17 din 25 țări⁵⁷.

Investițiile economice în întreprinderile de stat au oscilat în intervalul 1985-1989 anual, între 218,9 și 206 miliarde lei; în timp ce sumele alocate învățământului, în aceeași perioadă, între 17,7 și 15,9 miliarde lei (respectiv 7,7%-8,0% din totalul alocat economiei!).

Industrializarea anilor '70 și '80 încetase a mai fi o politică națională; devenise o obsesie, care înghițea cea mai mare parte din resursele umane și bănești ale României, cu rezultate tot mai negative pentru traiul zilnic.

*

* *

3. **Analfabetismul:** cuprindea un procent foarte ridicat – 43% din populația de peste 7 ani, potrivit recensământului din 1930⁵⁸. Neștiința de carte a fost considerabil redusă după 1948. Totuși, în 1996, circa 11% din populația rurală⁵⁹ nu avea educație primară.⁶⁰

4. **Reforma din august 1948 a răsturnat complet învățământul românesc** și i-a impus modelul sovietic. Revenirea parțială, prin legea din 1968, a durat până în anul școlar 1976-

⁵⁷ Constantin Ionete, *Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa explozivă*, Editura Expert, București, 1993, p.43 și 111.

⁵⁸ *Ibidem*, p.227, anexa 3.

⁵⁹ *Ibidem*, anexele 5 și 6.

⁶⁰ Emilian Dobrescu, *Românografia 2001*, Editura Compania, București, 2000, p.187.

1977, inclusiv. După aceea, rolul învățământului a fost de a pregăti mână de lucru calificată, potrivit însă cu cifrele de plan ale economiei. Cifre fixate prin decizie politică de cele mai multe ori, fără vreo legătură normală cu nevoile și resursele reale ale țării.

Învățământul românesc nu și-a revenit nici astăzi în urma feluritelor schimbări la care a fost supus (Experimentele au continuat și după 1989).

5. **Ultima etapă 1977/1978 – 1989**, ca și prima – 1948-1962, a fost intens politizată, la care s-a adăugat:

a) **Munca "voluntară" – obligatorie** a elevilor și studenților la strângerea recoltelor sau alte lucrări. În mediul rural, școala generală începea, de fapt, între 15 octombrie și 1 noiembrie, deoarece primele 5-6 săptămâni elevii și elevele erau la câmp.

b) Campania promovată pentru "**colectarea de materiale refolosibile**", îndeosebi hârtie, carton, sticle, borcane, metal vechi. Clasele aveau "plan" de colectare, iar elevii erau obligați să aducă, indiferent de unde le procurau.

c) **Condițiile precare din clasă**. Începând din 1984, timp de 4-5 luni pe an, temperatura era, în cel mai bun caz, de 12-14°; la cursuri și în cămine, seminarii elevii, ca și studenții, stăteau în bănci cu paltoane și căciuli; la fel și cadrele didactice; au reapărut cazuri de râie.

d) **Situația alimentară în deteriorare**. Un exemplu: în 1989, studenții din București nu puteau cumpăra mezeluri la "Alimentara" dacă aveau domiciliul permanent în alte localități.

e) **Izolarea crescândă** a învățământului de toate treptele, prin întreruperea legăturilor și schimburilor cu alte țări, inclusiv primirea cărților și altor publicații.

*

* *

6. Au învățat elevii și studenții carte – în sensul bun al conceptului – în anii 1948 – 1989? Răspunsul este în parte afirmativ. Anume, în cazul când au beneficiat de profesorii bine pregătiți, rămași fie din școala tradițională (până spre finele anilor 60), fie ulterior formați. Proporția profesorilor cu vocație și pregătire

solidă din totalul corpului didactic rămâne, în continuare, o mare necunoscută.

După cum rămâne deocamdată fără răsuns nivelul general de pregătire la feluritele trepte de învățământ din anii 89, comparativ cu acela dinainte, din 1939-1940.

7. Elevii de liceu au obținut rezultate de prim ordin în competițiile internaționale. O recapitulare a acestor premii nu s-a efectuat, deși ele au revenit periodic. Elevii olimpici au câștigat, repetat, premiile I,II și III. Se datorează aceste rezultate unei bune funcționări a sistemului de învățământ înainte și după 1989?

Răspunsul este negativ.

Performanțele internaționale ale elevilor sunt rezultatul a trei factori interdependenți:

a)calitatea elevilor și efortul intens depus de ei; tineretul din România are încă un potențial intelectual de prim ordin;

b)calitatea și dăruirea profesorilor și profesoarelor care i-au pregătit; sacrificii, eforturilor copiilor lor.

*

* *

În anii 30 tinerii din România la specializare sau studii superioare se întorceau în proporție de peste 98% în țară. Aici aveau rostul lor, familia, de multe ori o casă pe care nimeni n-o confisca și mai ales își găseau un loc potrivit pregătirii lor.

În prezent, după 42 de ani de regim comunist, după alți 13 ani de succesive experimente și schimbări în învățământ, tinerii aflați în străinătate la specializări – masterate, doctorate sau alte trepte – rămân acolo în marea lor majoritate. Acasă, în România, cel puțin în actuala etapă, fie că nu-și găsesc de lucru – nu-i vrea nimeni -, fie că sunt salarizați la nivelul de începători, fără pregătire specială. Așa încât se hotărâsc să nu se mai întoarcă în țară.

Pe termen mediu – peste alți 10+15 ani – situația va reveni, posibil la normalitate. Dar termenul este prea îndepărtat și pentru cei ce au trăit zeci de ani sub regimul comunist. Prea îndepărtat și pentru cei tineri, care socot că nu au decât o singură viață și nu o pot irosi printre felurite experimentări.

Să rămânem totuși încrezători, dacă:

- reglementările și legea învățământului nu se vor schimba cu fiecare legislatură;

- dacă profesorii de toate gradele își vor face ascultate părerile și vor avea hotărârea să le ducă până la capăt cu păstrarea unei înalte calități profesionale;

- dacă tinerii își vor găsi locul potrivit în această țară.

O țară înaintează numai dacă își formează, își folosește și își respectă elitele.